

і доступно викладає навчальний матеріал, оперує цікавими фактами, захоплює, здатен прищепити дітям любов до навчання. Головним принципом навчання І. Франко вважав подолання авторитарної схеми викладання та надання пріоритетності демократичним цінностям, щоб у кожному класі панувала повага, позитивні емоції, жага до навчання. Ці настанови І. Франка актуальні і в сучасній системі шкільної освіти України, що рухається у напрямі до Нової Української Школи.

Отже, у численних публіцистичних, педагогічних працях та літературних творах І. Франко змальовував тяжкий стан народної освіти в Галичині другої половини XIX ст. Митець чітко усвідомлював важливість реформування мережі українських шкіл. Зокрема, І. Франко наголошує, що метою народної освіти є виховання почуття патріотизму, побудова громадянського суспільства, здатного протистояти національній дискримінації.

Найголовнішим фактором педагогічного впливу в процесі виховання, на його думку, повинен стати особистий приклад вихователя, оскільки вчитель має уособлювати наставника, користуватися широкою довірою серед учнів, всебічно розвиватися, запроваджувати прогресивні методики навчального процесу.

Джерела та література

1. Паперна Г. О. Іван Франко про народну освіту. Львів: Вільна Україна, 1946. 61 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=7254>
2. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
3. Франко І. Я. Конечність реформи учення руської літератури по наших середніх школах. *Зібрання творів у 50-ти т.* Київ: Наук. думка, 1980. Т. 26, С. 322–326.
4. Франко І. Я. Наші народні школи і їх потреби. *Зібрання творів у 50-ти т.* Київ: Наук. думка, 1986. Т. 46. Кн. 2. С. 108–116.
5. Франко І. Поляки і русини. *Зібрання творів у 50-ти т.* Київ: Наук. думка, 1986. Т. 46. Кн. 2. С. 317–330.
6. Франко І. Я. Середні школи в Галичині в рр. 1875–1883. *Зібрання творів у 50-ти т.* Київ: Наук. думка, 1985. Т. 46. Ч. 1. С. 418–434.

Коломійчук Іванна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

БІЛЯ ВИТОКІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розвідку присвячено вищій освіті жіноцтва в Україні на зламі XIX–XX ст. Привернуто увагу до перешкод суспільного та приватного характеру. Показано роль Київських Вищих жіночих курсів. Наголошено на позитивних зрушеннях у ставленні до долучення жінок до вищої освіти та науки.

Ключові слова: жінка, вища освіта, вищі жіночі курси.

Abstract. *Exploration is devoted to higher education of women in Ukraine at the turn of the XIX–XX centuries. Attention is drawn to public and private obstacles. The role of Kyiv Higher Women's Courses is shown. Emphasis was placed on positive developments in women's participation in higher education and science.*

Keywords: *woman, higher education, higher women's courses.*

Сьогодні незалежно від гендера будь-яка людина може здобути вищу освіту, але зазирнувши у позаминуле століття, побачимо, що доступ жінок до освітнього, а тим більше наукового середовища був неможливим чи дуже обмеженим. Мета розвідки полягає у дослідженні становлення університетської освіти для жінок на межі XIX–XX ст.

У другій половині XIX ст. чи не єдиним варіантом наближення до освітньої діяльності для жінки було вчителювання. Ця професія потребувала серйозного заглиблення, тому після закінчення гімназії дівчина повинна була пройти додаткову педагогічну підготовку. Але з часом цього почало бракувати з огляду на зростання вимог, які спонукали жінку не тільки до підвищення власного інтелектуального рівня, а також до пошуку можливостей інтелектуальної суспільно значущої роботи та здобуття певного становища у соціумі, адже тоді вища освіта давала певні привілеї у суспільній ієрархії [3, с. 353–354]. Проте навіть університетський статут, затверджений у Росії 1863 р., будучи одним із найдемократичніших, не надавав жінкам можливості навчатись в університеті. З цього приводу у § 85 зазначено: «В студенты университета принимаются молодые люди, достигшие 17-тилетнего возраста и притом окончившие с успехом полный гимназический курс, или удовлетворительно выдержавшие в одной из гимназий полное в этом курсе испытание и получившие в том установленный аттестат или свидетельство» [8].

Уже в останній чверті XIX ст. було зроблено конкретні кроки на шляху запровадження вищої освіти для дівчат. У 1878 р. відкрилися перші Київські Вищі жіночі курси. На початковому етапі тут навчалися дівчата, соціальний статус родин яких був доволі високий, наприклад доньки дворян, чиновників чи представників вільних професій [4, с. 449]. Навчання на КВЖК спочатку тривало два роки, згодом збільшилося до чотирьох, на курсах було два напрями – історико-філологічний та фізико-математичний. Навчання здійснювалося винятково на платній основі, а сам заклад не надавав професійних прав, окрім простого розширення знань [6, с. 50]. Викладачами для дівчат на початковому етапі були винятково чоловіки. Зокрема на чолі Київських вищих жіночих курсів поставили С. Гогоцького. Зі спогадів історика Д. Багалія впливає досить непривабливий образ цієї персони як з боку викладачів, так і для слухачок, які іноді глузували з нього. Зокрема на відкритті курсів С. Гогоцький, виголошуючи промову «О высшем образовании в применении к женщине», поглядаючи на дружину, кинув крилате: «Назначение мужчины – приобретать, назначение женщины – сохранять» [1, с. 25–26]. Жінкам доводилося боротися не тільки з громадською думкою щодо непотрібності освіти, ба більше вищої, а й з власною сім'єю.

На 1917–1920 рр. припав найскладніший період у діяльності КВЖК. Як писала Н. Полонська-Василенко, у холодних аудиторіях, у рукавицях та верхньому одязі професори читали лекції, а слухачки навчалися. І вже до середини 1920-х рр. вищі жіночі курси та Київський університет об'єднали, відтоді жінки і чоловіки навчалися разом [6, с. 53].

Прикметно, що на початку ХХ ст. Україна отримала першу докторку наук і професорку, якою стала історикиня О. Єфименко. Маючи гімназійну освіту, своє життя вона присвятила не лише сім'ї, а й вивченню українського минулого, що здобуло високу оцінку в середовищі професійних науковців – чоловіків. У 1918 р. визнаний авторитет в історії Д. Багалій охарактеризував її як людину «з надзвичайно розвинутим розумом, з видатною кебетою до аналізу й синтезу, з блискучим, яскравим художнім історичним талантом викладу» [2, с. 113]. Така доволі емоційна оцінка вказує на не лише особисте враження поважної особи, але й зміну загального ставлення до жінки в інтелектуальному просторі. Іншою цікавою постаттю є Н. Полонська-Василенко, яка повірила у власні сили тільки після того, як її доробок здобув визнання. Тільки після цього вона почала серйозно думати про дослідницьку діяльність як професію [7, с. 189].

Отже, на межі ХІХ–ХХ ст. жіноцтво, пройшовши довгий, сповнений перешкод шлях, зробило рішучий крок у напрямі доступу до вищої освіти та науки. Зверхній погляд чоловіків на намагання жінок отримати вищу освіту, тиск та нерозуміння суспільства – все це довго не давало жінці претендувати на поважне місце в освітньо-науковому просторі, досягнути цілей, які вона прагнула, але це стало ще більшим поштовхом для виборювання права на освіту та наукову діяльність.

Джерела та література

1. Автобіографія акад. Дмитра Йвановича Багалія. *Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Йвановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності*. Київ, 1927. 146 с.

2. Багалій Д. Олександра Яковлевна Єфименкова (1848–1918) (Оцінка її наукових праць). *Записки Історично-Філологічного Відділу Української Академії Наук*. Київ, 1919. Кн. І. С. 104–113.

3. Драч О. О. Вища освіта як нова модель соціальної поведінки жінок у період модернізації другої половини ХІХ ст. *Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст.* 2008. Вип. 15. С. 351–361.

4. Драч О. О. Соціальний портрет слухачок вищих жіночих курсів (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). *Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст.* 2009. Вип. 16. С. 448–457.

5. Кобченко К. На світанку жіночої освіти в Україні: шляхи навчання та праці перших студенток. *Україна модерна*. URL: <http://uamoderna.com/md/kobchenko-women-education>

6. Кобченко К. А. Слухачки Київських вищих жіночих курсів: груповий портрет. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 12. 2001. С. 49–54.

7. Полонська-Василенко Н. Д. Спогади. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. 542 с.

8. Университетский Устав (18 июня 1863 г.). URL: <http://letopis.msu.ru/documents/2760>

Мотрук Сюзанна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕРТРУДИ БЕЛЛ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті йдеться про діяльність відомої британської письменниці, шпигунки та політичної діячки Гертруди Белл. Розповідається про її політичний вплив на країни Близького Сходу. Проаналізовано праці та статті, що розкривають життя та діяльність Гертруди Белл. Досліджено історичну біографістику, перебіг подій на Близькому Сході та в Європі. Увагу приділено місцю Першої світової війни у життєвому шляху британської політичної діячки. На основі спогадів та джерел досліджено її історичне значення для Великої Британії в період Великої війни. Здійснено історіософське осмислення ролі жінки у британському суспільстві у буремних подіях початку XX ст.

Ключові слова: жінка-офіцер, розвідка, археологія, Близький Схід, дипломатія, Г. Белл.

Abstract. The article is about the activities of the famous British writer, spy and politician - Gertrude Bell. It tells about its political influence on the countries of the Middle East. Works and articles that reveal the life and work of Gertrude Bell are analyzed. Historical biographies, the course of events in the Middle East and Europe are studied. Attention is paid to the place of the First World War in the life of a British politician. Based on memoirs and sources, its historical significance for Great Britain during the Great War was studied. A historiosophical understanding of the role of women in British society in the turbulent events of the early twentieth century.

Keywords: female officer, intelligence, archeology, Middle East, diplomacy, Gertrude Bell.

Однією із найвизначніших постатей Великої Британії періоду Першої світової війни вважається Гертруда Белл. На її долю випала можливість приймати важливі дипломатичні рішення на Близькому Сході та здобути довіру арабського народу.

Сама ж Гертруда Маргарет Лотіан Белл народилася 14 липня 1868 р. в Англії в графстві Дурам. Її батько був видатною фігурою вікторіанської доби, оскільки він був відомим англійським промисловцем, землевласником та директором металургійного заводу. Спочатку Гертруда здобула освіту в школі в Лондоні, де їй прищепили любов до історії, а потім стала студенткою оксфордського коледжу. Через деякий час юна дівчина стала першою в британській історії жінкою-офіцером військової розвідки в Британській імперії. Після розпаду Османської імперії Гертруда Белл буде вирішувати долю іракського народу [2, с. 8].